

Dames en heren,

Geachte Voorzitter van de Tweede Kamer mevrouw Arib.

Op donderdag 2 juli werd de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag in deze zaal geïnstalleerd.

En vandaag, krap een half jaar later, presenteert de commissie haar eindverslag. Er is in dat half jaar veel gebeurd.

De commissie, bestaande uit de leden

Van Wijngaarden van de fractie van de VVD.

Van Aalst van de fractie van de PVV.

Belhaj van de fractie van D66.

Van der Lee van de fractie van GroenLinks.

Leijten van de fractie van de SP.

Kuiken van de fractie van de PvdA.

van Kooten-Arissen van de lijst van Kooten-Arissen.

En mijn persoon.

Wij zijn – ondersteund door onze uitmuntende staf – in het zomerreces direct aan de slag gegaan.

We hebben bij de betrokken ministeries relevante documenten gevorderd, we hebben samenvattingen en uittreksel gemaakt, we hebben besloten voorgesprekken gevoerd en last but not least: in november hebben we twee weken lang in het openbaar verhoren afgenomen.

Onze opdracht was om na te gaan wat bewindspersonen en hoge ambtenaren door de jaren heen wisten van de harde fraudeaanpak bij de uitvoering van de kinderopvangtoeslag.

Het antwoord op die vraag laat zich simpel samenvatten: als commissie constateren wij dat er sinds de invoering van de kinderopvangtoeslag meerdere momenten zijn geweest waarop bewindspersonen en de ambtelijke top andere keuzes hadden kunnen maken, waarmee disproportionele gevolgen voor ouders hadden kunnen voorkomen, verminderd of gerepareerd.

Van wat zich in die jaren heeft voorgedaan hebben wij een reconstructie gemaakt – een foto – en die reconstructie vormt de basis van ons verslag.

Wij hebben ons rapport de titel 'Ongekend onrecht' meegegeven.

Ongekend omdat getroffen ouders jarenlang niet gezien zijn in wat hen is aangedaan.

Ongekend gelet op de omvang van de schade die hen is aangedaan.

Als je kinderen in armoede moeten opgroeien, dan is dat ongekend en onherstelbaar.

Onrecht, omdat deze ouders veelal geen wezenlijke fouten hadden gemaakt. Ze werden behandeld als fraudeurs, terwijl ze in veel gevallen hooguit administratief iets niet goed hadden gedaan.

Maar het onrecht heeft een bredere betekenis: de commissie constateert dat grondbeginselen van de rechtsstaat geschonden zijn. En dat raakt iedere Nederlander.

In de rechtsstaat hebben verschillende organisaties verschillende rollen.

De wetgever – dat is het kabinet en het parlement – maken regels die voor iedereen gelden, maar die wel in zich moeten hebben dat individuele omstandigheden van mensen – de ene keer meer, de andere keer minder – gewogen kunnen worden.

De uitvoering – en daarmee bedoelen we de ministeries, de ambtenaren, de diensten die wetten uitvoeren – moeten dat eerlijk doen: gelijke gevallen gelijk behandelen, maar ook oog hebben voor specifieke, individuele situaties, zeker als deze schrijnend zijn.

En daar waar de wetgever regels voor iedereen maakt, is het de taak van de rechter om bescherming te bieden aan individuele mensen, als die overheid té hard of té onredelijk de wet toepast op hun specifieke situatie.

Voorzitter, op dit punt hebben alle drie de staatsmachten een reden om in de spiegel te kijken.

Allereerst de overheid zelf, de uitvoerende macht.

De ministeries van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het bijzonder. De kinderopvangtoeslag is uitgevoerd als een massaproces waarbij geen ruimte meer bestond voor de nuance van het individuele geval.

Met de 'alles-of-niets' benadering en de wijze waarop invulling is gegeven aan het begrip 'opzet/grove schuld' is een grove inbreuk gemaakt op de individuele belangen van burgers.

De wetgever mag het zich aanrekenen dat zij wetgeving heeft vastgesteld die spijkerhard was en die onvoldoende de mogelijkheid in zich had om recht te doen aan individuele situaties.

Verder mag de politiek het zich aanrekenen dat het oververhitte debat over de bestrijding van fraude en misbruik geleid heeft tot een cultuur waarbinnen te weinig oog was voor de menselijke maat.

Zonder zich te willen uitlaten over individuele rechterlijke uitspraken, constateert de commissie dat ook de bestuursrechtspraak jarenlang een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan het in stand houden van de niet dwingend uit de wet volgende, harde uitvoering van de regelgeving van de kinderopvangtoeslag.

De commissie is met name geraakt door het (tot in oktober 2019) wegedeneren van algemene beginselen van behoorlijk bestuur, die juist zouden moeten dienen als stootkussen, als beschermende deken voor burgers in nood.

Een ander punt waar wij in dit verslag veel aandacht aan besteden is de informatievoorziening.

U hebt zich daar als Voorzitter van deze Kamer ook al bij herhaling druk over gemaakt, met name daar waar het gaat om de grondwettelijke plicht van het kabinet om de Kamer van juiste en tijdige informatie te voorzien.

Bij alle ministeries waar de commissie mee te maken had, bleek de informatiehuishouding onvoldoende op orde te zijn.

Het archiveren, maar ook het vervolgens weer boven water krijgen van documenten, het achterhalen van aantekeningen op die documenten, de tijdigheid van het aanleveren van informatie: het is een buitengewoon kwetsbaar proces waarmee niet alleen de Kamer al jarenlang geconfronteerd wordt, maar ook de bewindspersonen op de ministeries zelf.

Het leidt tot situaties die van grote invloed zijn op het functioneren van bewindspersonen, zeker in de verhouding tot de Kamer.

De commissie is van mening dat het op orde brengen van die informatiehuishouding een hoge prioriteit moet hebben.

Dat is nodig voor het goed functioneren van de ministeries, voor de parlementaire democratie, maar ook voor het goed functioneren van de media.

Daar komt nog een waarneming bij. Een waarneming over de intentie waarmee informatie verstrekt werd.

De informatievoorziening was in meerdere gevallen ingegeven door gewenste juridische of politieke uitkomsten. Niet alleen richting de tweede kamer, maar ook in de omgang met WOB-verzoeken, zelfs met de samenstelling van dossiers die aan een rechtbank werden voorgelegd.

De commissie wijst in dit verband op de wettelijke bepalingen die in letter en geest iets anders voorschrijven: transparantie, eerlijkheid, tijdigheid, een open vizier.

Hier is veel te verbeteren, te beginnen op het hoogste politieke niveau.

Ik kom tot een afronding.

Hoe doorbreek je onrecht, hoe doorbreek je ongekend onrecht?

De verantwoordelijkheid om recht te doen rust op iedereen. Welke rol je ook hebt in onze samenleving, binnen de overheid, in de politiek.

Als commissie hebben we gezien dat er te vaak gewacht werd op de ander, dat gehoopt werd op nieuw beleid, dat een uitspraak van de rechter het eigen handelen stil legde. Er was altijd een ander die de eerste stap of de definitieve stap moest zetten.

Het heeft geleid tot een situatie van jarenlang ongekend onrecht voor een grote groep ouders.

Wij prijzen de enkelingen die de moed hebben gehad om tegen de stroom en tegen het systeem in, de vinger op de zere plek te leggen. Zij verdienen ons diepe respect!

Wat moet er gebeuren met dit rapport?

Wij bieden dat vandaag aan u - Voorzitter van de Tweede Kamer aan - en we hopen dat u het wilt doorgeleiden naar de commissie financiën.

Zodat nog voor de verkiezingen ons verslag betrokken kan worden in het politieke debat.

Verder hopen wij dat iedereen die ooit bij de uitvoering van de kinderopvangtoeslag betrokken was – in welke rol ook – ons verslag wil lezen en zichzelf de vraag wil stellen: wat zegt dit mij, wat had ik anders kunnen doen, hoe had ik kunnen bijdragen aan het voorkomen van dit onrecht.

Tot besluit, in de richting van de getroffen ouders. Hoewel onderzoek naar het herstel van schade niet tot onze opdracht behoorde, hopen wij met dit rapport een bijdrage te leveren aan het erkennen van het onrecht dat u is aangedaan.

Het onderkennen van onrecht is één ding, het rechtzetten is nog belangrijker.

Excuses zijn gemaakt, nu het herstel nog. Laten we handelen.

Dank voor uw aandacht.